

Motion till riksdagen 2022/23:907

av **Stina Larsson m.fl. (C)**

Cirkulär ekonomi och kemikalier

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt mål om att Sverige ska ha en cirkulär ekonomi på plats till 2040 och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en nollvision för avfall som en metod för att uppnå mer hållbar konsumtion och produktion och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur ett heltäckande mått på cirkularitet kan tas fram för produkter, material och tjänster samt införas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en grundlig uppdatering och översyn av miljömålssystemet som anpassas till det internationella hållbarhetsarbetet inom Agenda 2030 och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ta en ledarroll i det regionala, europeiska och globala miljöarbetet genom att främja och utveckla olika internationella regelverk för ökad resurseffektivitet och materialåtervinning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att EU bör vara en stark och drivande kraft i omställningen till ett grönt, cirkulärt och hållbart Europa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka inom EU för att europeiska företag ska ta större ansvar för att motverka brott mot mänskliga rättigheter i hela sina leverantörskedjor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla krav och kriterier på social hållbarhet och hänsyn i offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur den gröna skatteväxlingen kan fortsätta genom att bl.a. se över en eventuell utfasning av alla

nedsättningar av koldioxidskatten, samtidigt som branschernas konkurrenskraft värnas med stärkt miljöstyrning och färre rent fiskala inslag, och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av nuvarande miljöskatter för att säkerställa att de styr mot minskade utsläpp och förbättrad resurseffektivitet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ta till vara potentialen i den svenska skogen för biobaserade insatsvaror, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka bioekonomins roll i klimatomställningen samtidigt som tillväxten i den brukade skogen ökar för att nå våra klimatmål, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kvotplikter på återvunnen råvara bör införas i syfte att skapa en större efterfrågan och marknad på cirkulerade material och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlig upphandling i högre utsträckning bör användas som ett kraftfullt verktyg för en cirkulär omställning och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ökande etappmål bör införas i syfte att öka andelen upphandlingar som ställer skarpa krav på cirkularitet och resurseffektivitet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att kommuner och regioner i högre grad följer de cirkulära upphandlingskriterier som tagits fram av Upphandlingsmyndigheten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla en digital plattform för samverkan och kunskapsutbyte mellan inköpare, upphandlare och leverantörer inom grön upphandling och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att konsumenträtten och reklamationsrätten på vanligt förekommande produktgrupper bör stärkas, utvecklas och förbättras och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en klimatomställning på textilier bör införas och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för en större harmonisering av miljömärkningar och andra miljökriterier på EU-nivå och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ett särskilt kunskapslyft för cirkulär och hållbar konsumtion i syfte att ge civilsamhället och privatpersoner bättre kunskap om den cirkulära omställningen och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa bättre förutsättningar för en delningsekonomi där tjänster för återbruk, reparation och delning av produkter ökar och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta vara på moderna digitala lösningar för att främja en konkurrenskraftig delningsekonomi och tillkännager detta för regeringen.

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa det nationella målet för matsvinn för att minska svinnet med 30 procent till 2025 och minst 50 procent till 2030 och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa bindande rapporteringskrav på matsvinn från livsmedelsbutiker till Naturvårdsverket och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra beräkningarna av matsvinnets miljö- och klimatpåverkan utifrån energiförlust, utsläpp, miljöbelastning och vattenanvändning och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstifta om sänkt kyltemperatur till 4 grader hos leverantörer och i livsmedelsbutiker och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja digitala lösningar och konsumentorienterade tjänster som bidrar till ett minskat matsvinn och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge ett uppdrag till forskningsinstitutet Rise att studera fördelar kontra nackdelar med förpackningar ur ett klimat- och matsvinnsförebyggande syfte, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa retursystemet för bröd och mjölk och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra märkningen på livsmedel från ”bäst före” till ”minst hållbar till” och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla EU:s förpackningsdirektiv i syfte att minska överemballeringen och nedskräpningen och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur mängden skräpmätningar som genomförs i svenska kommuner kan ökas samt att effektivisera dess metoder i syfte att bygga upp ett bättre kunskapsunderlag och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka inom EU för ett gemensamt europeiskt pantsystem och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett producentansvar för fritidsbåtar bör införas på EU-nivå och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att införa ett obligatoriskt ägarregister för båtar eller en tvingande ansvarsförsäkring och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla hanteringen av skrotbåtar och vrak och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att utveckla skrotbåtspremien för ökad återvinning och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur bidraget som kustkommuner kan söka för strandstädning kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur bidraget som yrkesfiskare kan söka för omhändertagande av övergivna fiskeredskap till havs kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja en effektiv lagstiftning mot avfallsbrottslighet som bygger på skärpt tillsyn och som inte hindrar cirkulära affärsmodeller och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa krav på ekonomisk säkerhet för viss avfallsverksamhet samt att den är proportionell till verksamhetens karaktär och företagets storlek och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla myndighetssamverkan över kommungränser i syfte att kunna spåra avfallsflöden både över tid och geografiskt och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur kommuner i högre utsträckning kan ersättas för kostnader för sanering och återställande av förorenad mark till följd av miljöbrott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att ställa högre krav på platsens lämplighet vid avfalls- och massahantering, med beaktande av både miljöskydd och cirkularitet och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett producentansvar för textilier i syfte att kraftigt öka mängden textilier och kläder som samlas in separat och på sätt som är enkla för den enskilde individen och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att successivt men kraftigt minska andelen textilavfall som slängs i restavfallet eller lämnas på återvinningscentraler och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa successivt ökande krav på att det insamlade textilavfallet ska förberedas för återanvändning eller materialåtervinning i syfte att höja statusen på remake och fiberåtervinning som en ny industrigren och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att etablera en infrastruktur i industriell skala för fiberåtervinning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett utvidgat producentansvar för mobiltelefoner och övrig småelektronik i syfte att öka insamlingen och återvinningen och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra ett sammanhållet finansiellt och operativt producentansvar för förpackningar samt ge kommunerna större rådighet i att besluta om lokala lösningar för avfall från hushåll och verksamheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja skarp europeiska och internationella regelverk för att minska användningen och spridningen av mikroplaster och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att återvinningsmålen på EU-nivå successivt höjs och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en gemensam standard för återvinning bör tas fram för hela EU och tillkännager detta för regeringen.

55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för kvalitetsstandarder på avfall för att underlätta handel med återvinningsbara material och för att kunna kontrollera kvaliteten och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta handel med återvinningsbart material inom EU och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige på EU-nivå bör verka för skärpta exportrestriktioner av avfall till länder utanför EU och OECD, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att det tas fram EU-gemensamma definitioner av avfall, samt när avfall upphör att vara avfall, som möjliggör ökad cirkularitet och resurseffektivitet och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att EU tar fram en resurslagstiftning som komplement till avfallslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett utökat frival i avfallshanteringen avseende företag och hushåll och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det kommunala avfallsmonopolet och utreda hur fler marknadsaktörer kan bli en del av samhällets avfallshantering utan att miljöskyddet försvagas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla återvinningsanläggningar så att de blir en direktlänk mellan slutanvändare och nya producenter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att starta en anläggning för högteknologisk kemisk plaståtervinning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att skapa fler verkningsfulla industriparter och innovationskluster för grön teknik och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra möjligheterna för demonstration av nya miljöinnovationer genom testbäddar och policylabb i syfte att ge små och växande företag stärkt konkurrenskraft och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla bättre förutsättningar för små miljöentreprenörer att samverka med större, etablerade aktörer som kan fungera som ett slags lokomotivföretag, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur investeringar från det statliga riskkapitalet kan ökas och utvecklas för att gynna små entreprenörer och teknikutvecklare, särskilt under uppskalningsfasen, och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka vägledningen för små och medelstora företag att söka och ta del av EU-finansiering, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda alternativ till avfallshierarkin samt att uppdatera miljöbalken för att stärka förutsättningarna för en cirkulär omställning och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla samt införa nationella end of waste-kriterier för en större mängd materialslag och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstifta om att kvaliteten på en råvara ska föregå dess ursprung som styrande princip, i syfte att främja investeringar i återvinningsteknik och minska Sveriges importberoende och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka cirkulariteten av berg- och schaktmassor genom att klassificera detta som en resurs snarare än avfall och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta att verka för en förenklad och effektiviserad miljöprövning och tillståndsprocess samt en effektivare och mer förutsägbar myndighetsutövning och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för en dedikerad expertmyndighet för cirkulär ekonomi för att säkerställa en effektiv omställning inom alla politikområden och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undanröja fysiska, juridiska och skatterelaterade hinder för en ökad återvinning och recirkulering av innovationskritiska material samt ta fram en konkret handlingsplan på området och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka forsknings- och kunskapsläget kring återvinningen av innovationskritiska material och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att avfallsskattens framtida utformning baseras på miljöstyrande principer samt främjar materialåtervinning snarare än deponering och tillkännager detta för regeringen.
78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda kravet på övertäckningar av deponier och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det internationella kemikaliarbetet ska utökas och fördjupas och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för en ambitiös uppdatering av EU:s kemikalielagstiftning så att regleringen och utfasningen av skadliga kemikalier sker gruppvis utifrån användningsområde och kemisk struktur, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
81. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reglera innehållet av farliga ämnen i byggprodukter och tillkännager detta för regeringen.
82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa tillfälliga nationella regler om lägsta möjliga gränsvärden på hur mycket PFAS som får finnas i dricksvattnet och tillkännager detta för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt förbud mot vissa produkter som innehåller PFAS och tillkännager detta för regeringen.

84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ställa högre krav på Försvarsmakten och brandkåren att fasa ut användningen av PFAS i deras respektive verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
85. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast möjligt se över hur de mest kontaminerade vattentäkterna och jordbruksmarken kan saneras för att bli av med sitt förhöjda PFAS-innehåll och tillkännager detta för regeringen.
86. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur försäljningen av produkter som innehåller diklofenak kan regleras hårdare i syfte att minska dess skadliga miljöpåverkan och tillkännager detta för regeringen.
87. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snabbare fasa ut samt sänka gränsvärdena för hormonstörande ämnen, i synnerhet på EU-nivå, och tillkännager detta för regeringen.
88. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja fler helhetsbedömningar och ett riskbaserat synsätt i syfte att undvika målkonflikter mellan bl.a. kemikalieinnehåll, klimatnytta och cirkularitet och tillkännager detta för regeringen.

En cirkulär ekonomi för ett mer hållbart Sverige

För Centerpartiet är klimatfrågan vår tids stora ödesfråga. Att bromsa och slutligen stoppa utsläppen av växthusgaser kräver omfattande och omedelbara åtgärder, lokalt såväl som internationellt och inom de flesta samhällssektorer. Oberoende av nivå eller sektor ser vi det som helt nödvändigt att åstadkomma ett genomgripande systemskifte i hur vi tillverkar och förbrukar produkter och råvaror samt hur vi konsumerar.

Detta är för Centerpartiet själva kärnan i vad en cirkulär ekonomi kan och bör vara. De linjära materialflöden vi byggt upp samhället kring måste brytas och ersättas med cirkulära kretslopp, där produkter används betydligt längre och där allt material kan recirkuleras för att bli insatsvaror i nya produktionsled. Beroendet av fossila och jungfruliga råvaror behöver kraftigt minska och på sikt fasas ut helt och hållet, och vi måste bli bättre på att utnyttja de resurser vi redan brutit och har i omlopp. Utan en cirkulär ekonomi som bryter fossilberoendet kommer vi inte att kunna reducera vår klimatpåverkan i den utsträckning som krävs för att begränsa den globala uppvärmningen och det ohållbara användandet av naturresurser.

För Centerpartiet är detta långt mer än en fråga om att höja vissa etappmål för återvinning eller differentiera moms på enstaka produktgrupper med återvunnet material, det är åtgärder som kan ha en positiv effekt på kortare sikt. För att uppnå en verkligt cirkulär ekonomi med samhällen som håller sig inom planetens gränser krävs ett nästintill radikalt nytt synsätt på hur vi betraktar resurser och materialens kretslopp samt vilka aktörer som behöver inkluderas i väsentligt högre utsträckning. Det kräver att vi vågar ompröva gamla sanningar och strukturer, att befintlig lagstiftning och normer ses över i grunden samt att vi tar vara på och, som representanter för politiken, främjar de innovationer och cirkulära affärsmodeller som växer fram.

För oss är näringslivet den riktiga motorn i den cirkulära omställningen och politiken måste säkerställa att företagen har bästa möjliga förutsättningar att växla upp sitt arbete ytterligare. Åtgärder och incitament för cirkularitet måste ta sikte på hela produktlivscykeln, från insatsvarorna i det allra första produktionssteget till det att

produkten slutligen återvinns och allt material blir insatsvara i ett nytt produktionsled. För det krävs att näringslivet och forskningen är med från början till slut.

En cirkulär ekonomi har flera mervärden bortom klimatutsläppen. Ju mindre jungfruliga resurser vi behöver bryta, ju mindre skada åsamkar vi de naturliga ekosystemen och den biologiska mångfalden. Ju mer vi lyckas avgifta och rena materialflödena från historiska miljösynder och skadliga ämnen, ju mindre är hälsoriskerna för enskilda människor och familjer. Ju mer innovation och entreprenörskap vi lyckas bejaka, ju fler gröna arbetstillfällen och hållbar tillväxt kan vi skapa, såväl i storstäder som på landsbygden.

Nationella mål och internationellt samarbete

För att den cirkulära omställningen ska lyckas krävs det att politiken sätter ambitiösa mål som såväl offentlig sektor som näringslivet tillsammans ska arbeta mot. Vi vill se att Sverige inför ett nationellt mål om att ha en cirkulär ekonomi på plats till år 2040, samma år som vi anser att Sverige ska nå klimatneutralitet. Ska vi om cirka tjugo år ta bort lika mycket koldioxid som vi producerar så måste vi vidta åtgärder bortom punkt-källorna och transportsektorn. Utsläppen som uppstår genom jungfrulig brytning, fortsatt linjära materialflöden och begränsad återvinning av bland annat kritiska material måste också reduceras. Dock behövs det tydliga etappmål på vägen till år 2040 samt att omställningen utvärderas regelbundet och på ett effektivt sätt. Centerpartiet vill också införa en nollvision för avfall som en metod för att uppnå en hållbar konsumtion och produktion. Det innebär ett förhållningssätt som styr mot att produkter designas för att kunna återbrukas och återvinnas i sin helhet men också ett sätt att se på förbrukade varor som användbara resurser att bevara i kretsloppet snarare än avfall.

För att målet om en cirkulär ekonomi till år 2040 ska vara relevant och nåbart krävs det att vi också mäter graden av cirkularitet, något som saknas i Sverige idag. Vi vill ge ett regeringsuppdrag till lämplig myndighet – t.ex. SCB – om att utreda hur ett holistiskt mått på cirkularitet kan tas fram för produkter, material och tjänster samt införas i Sverige. Det är viktigt med ett mått som tar hänsyn till såväl miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet, samt att måttet fångar in verkligheten och inte leder till ytterligare administration för företag och myndigheter. Det ska i första hand kunna utgöra underlag till framtida policybeslut.

I Sverige har vi sedan drygt 20 år också ett system med nationella miljömål. Det har historiskt spelat en viktig roll i att samla och strukturera miljöarbetet i Sverige. Men miljömålssystemet tog sikte på år 2020 och det finns behov av att bestämma hur det svenska hållbarhetsarbetet ska stärkas och utvecklas det kommande årtiondet. Centerpartiet vill därför att det görs en grundlig översyn och uppdatering av miljömålssystemet, som också anpassar och förenar dem med FN:s hållbarhetsmål och ett bredare arbete för hållbar utveckling. Med nya hållbarhetsmål kan vi, utan att sänka ambitionsnivån, arbeta för att förstärka och effektivisera miljöarbetet och samtidigt integrera det med hållbarhetsarbetet både nationellt och internationellt. Med de nya målen kan systemet och uppföljningen effektiviseras så att resurser läggs på att nå resultat för miljö och hållbarhet snarare än rapportering och byråkrati. För att vara långsiktiga bör de nya målen och system för uppföljning tas fram och beslutas med brett stöd i riksdagen.

Samtidigt som Sverige behöver öka omställningstakten på hemmaplan genom skärpta nationella målsättningar och åtgärder så krävs det också ett ökat internationellt samarbete som skapar bästa möjliga förutsättningar för en ökad resurseffektivitet och kunskapsutbyte. EU:s gröna giv och handlingsplan för cirkulär ekonomi är ett tydligt exempel på internationell lagstiftning som behöver implementeras väl de närmaste åren och främja en högre omställningstakt i samtliga medlemsländer. EU är en unik form av internationell samverkan och det är av stor vikt att unionen är en stark och drivande kraft som har mod och kapacitet att höja sina ambitioner och vässa sina mål i takt med att utvecklingen och de tekniska förutsättningarna går framåt. EU har inte råd att dra ner på takten i sitt arbete för en grön och hållbar omställning. Centerpartiet ser det som en självklarhet att Sverige tar en aktiv roll i detta arbete. På samma sätt är det av central betydelse att Sverige är en drivande kraft även i andra samarbetsforum inom Europa och globalt. Som ett av världens mest innovativa länder har vi goda förutsättningar att visa vägen och vara en stark röst för att minska klimatutsläppen från globala materialflöden.

Social hållbarhet och jämställdhet i hela produktlivscykeln

Vi lever idag i en allt mer globaliserad värld där en allt större andel av de produkter vi köper och förbrukar – som enskilda konsumenter såväl som samhälle – utgör delar av en global produktkedja. Delkomponenterna i en vara kan produceras i flera olika länder och sammansättningen av den slutliga varan kan ske i en helt annan, inte sällan i olika världsdelar. När en produkt anses som uttjänt i Sverige är det inte ovanligt att den skeppas iväg eller exporteras till länder utanför Europa, inte minst till utvecklingsländer i det globala syd, för återbruk eller materialåtervinning. Allt mer samhällsvetenskaplig forskning pekar på att klimatförändringarna drabbar kvinnor och socialt utsatta grupper i de allra fattigaste länderna hårdast, men denna sanning gäller även ohållbara, globala materialflöden. I många utvecklingsländer i det globala syd står kvinnor och andra marginaliserade grupper – som till exempel ursprungsbefolkningar, etniska minoriteter och kastlösa – för en stor del av primärproduktionen av de varor vi konsumerar inom EU och i Sverige. Det är ofta dessa grupper som utgör arbetskraften i textilfabrikerna, som arbetar på bomullsfälten, och som bryter mineraler för hand i dagbrotten. I de stora megastäderna i Afrika, Asien och Sydamerika är det allt som oftast fattiga kvinnor och barn som arbetar på soptipporna som finns i anslutning till de utbredda och ständigt växande kåkstäderna. Inte sällan sker detta arbete inom den informella ekonomin där avsaknaden av drägliga arbetsvillkor och ett grundläggande socialt skyddsnät är stor.

För Centerpartiet är det viktigt att dessa aspekter av vår förbrukning av varor också uppmärksammas, på samma sätt som medvetenheten kring vårt ekologiska fotavtryck har höjts på senare år. Social hållbarhet och jämställdhet mellan män och kvinnor behöver genomsyra miljöpolitiken, både på hemmaplan och internationellt. Det är vår mening att globaliseringen och internationell handel bidrar till utveckling och ökat välstånd i både västvärlden och i det globala syd – det är inte genom mindre handel och utebliven ekonomisk tillväxt som vi har möjlighet att förbättra människors levnadsstandard. Istället vill vi se att näringslivet och offentlig sektor i Sverige och inom EU tar ett större ansvar för att säkerställa socialt hållbara produktionskedjor och materialflöden. Det är viktigt att det finns internationellt erkända definitioner av och standarder

för social hållbarhet, och att certifieringar harmoniseras på EU-nivå. Det finns också en bredd av formella juridiska verktyg på europeisk och internationell nivå med syftet att kvalitetsgranska och reglera företags efterlevnad av mänskliga rättigheter och andra sociala indikatorer på hållbarhet. Ett aktuellt exempel är EU:s kommande förslag om "due diligence". Det är Centerpartiets mening att dessa verktyg måste utvecklas och implementeras i nära samverkan med berörda aktörer i både privat och offentlig sektor, och sträva efter att inkludera fler länder i både globala nord och syd. Det är också viktigt att sådana ramverk och verktyg har proportionerliga regler som utformas olika för små och medelstora företag jämfört med storbolagen. Inom ramen för Sveriges utvecklingspolitik finns det också utrymme att i högre utsträckning fokusera på mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan män och kvinnor. Vi har också ett ansvar som enskilda konsumenter att informera oss själva om våra produkters hållbarhet ur ett socialt perspektiv, och medvetandehöjande initiativ bör främjas. Slutligen kan åtgärder som stärker jämställdhet samt ökad social hållbarhet och hänsyn också främjas mer inom offentlig upphandling där det är tillämpligt. Sverige har varit framgångsrika med att utveckla gröna och cirkulära upphandlingskriterier och vi vill att Upphandlingsmyndigheten får i uppdrag att utveckla motsvarande krav och kriterier för högre social hållbarhet och jämställdhet.

Utveckla den gröna skatteväxlingen

För Centerpartiet är grön skatteväxling en central del av både miljöpolitiken och den ekonomiska politiken. Högre skatter på miljöpåverkan matchas med skattesänkningar på jobb, anställningar och investeringar. Det ger bättre förutsättningar för svenska företag att bidra till svensk ekonomi och sysselsättning, samtidigt som utsläpp och miljöpåverkan minskar när förorenaren får betala utsläppskostnaden. Genom att växla miljöskatter med sänkt skatt på arbete sjunker också de i Sverige höga kostnaderna för att anställa och arbeta. På så sätt stärks svenska företags konkurrenskraft samtidigt som vi rustar svensk ekonomi för den globala gröna omställningen. Att Sverige och svenska företag går före och ligger längst fram i omställningen till en förnybar och cirkulär ekonomi är att långsiktigt stärka vår konkurrenskraft och förutsättningarna för fler jobb. Att minska och på sikt helt fasa ut miljöskadliga subventioner, till exempel av fossila bränslen och material, är ett annat sätt att låta den som förorenar stå för hela kostnaden.

Sverige har en förhållandevis låg andel miljöskatter. Det finns utrymme att höja miljöskatterna på utsläpp och resursförbrukning. Centerpartiet har tidigare föreslagit skatt på giftiga kemikalier, skatt på avfallsförbränning och minskat undantag från beskattning av fossilgas och fossila bränslen i industrin, och kommer fortsätta föreslå effektiva skattehöjningar på det som påverkar miljön negativt. Syftet med den gröna skatteväxlingen är omställning. För att nya lösningar ska kunna tas fram behöver de miljöeffektiva teknikerna och företagen ges möjlighet att konkurrera med de gamla och redan etablerade.

Skatteväxlingen innebär att verksamheter som påverkar miljön kommer att få högre kostnader och de som inte ställer om kommer få tuffare att konkurrera. Skatternas utformning och nivå ska styra så att miljövänligare alternativ främjas och de ska vara miljöstyrande, men inte onödigt administrativt tunga. Breda generella styrmedel är mer effektiva än projektbaserade stöd, även om riktade satsningar kan behövas för att stödja

omställning i vissa sektorer eller verksamheter. För att bibehålla sin miljöstyrande effekt bör miljöskatterna successivt höjas. Sådana höjningar bör ske för att driva en omställning, inte i syfte att stärka statskassan på medborgarnas bekostnad. Åtgärder i Sverige ska inte leda till export av miljöpåverkan. Vi har ett ansvar även för miljöpåverkan som uppstår utanför Sveriges gränser och om svensk produktion läggs ner eller flyttar leder det till att vi istället tvingas importera mat, material och varor som kan ha producerats med högre miljöpåverkan i en annan del av världen.

Ta vara på bioekonomins möjligheter

Sverige är ett land med avsevärda tillgångar på förnybara naturresurser i form av skogarna, en stor areal jordbruksmark samt långa kuststräckor. Med detta kan vi bygga och fortsätta utveckla en ekonomi med bas i det förnybara och minska vårt beroende av jungfruliga, fossila och importerade råvaror. Vi har också den tekniska spetskunskapen och en gedigen infrastruktur som tillsammans skapar goda förutsättningar för att öka andelen biobaserade insatsvaror och produkter och på så vis ersätta en hel del fossila alternativ. En stor del av den fossila plast som tillverkas och importeras skulle med fördel kunna bytas ut mot biobaserade råvaror från den svenska skogen och restprodukter från skogsbruket kan också användas i nästa generations textil- och klädproduktion. Samtidigt är det viktigt att tillväxten i den brukade skogen fortsätter öka och att skogens biologiska mångfald stärks snarare än försvagas. Det finns idag ett flertal exempel på små entreprenörer som ligger långt fram i innovationen och teknikutvecklingen vad gäller biobaserade plaster och textilier, något Centerpartiet välkomnar och vill se mer utav. Det är positivt att en nationell bioekonomistrategi nu är under utredning, vilket kommer ha stor betydelse för denna växande sektor. Ett sätt att skapa större efterfrågan på biobaserade material är att införa successivt ökande kvotplikter på återvunnen råvara som kommer från de gröna näringarna, något som skickar en tydlig signal till tillverkningsindustrin att politiken står bakom dem i den gröna samhällsomställningen.

Skarpare ekodesign och mer återvunnet material

Ska vi lyckas sluta kretsloppen så måste vi börja planera för detta redan i de allra första produktionsstegen, när en vara designas och utformas. De materialval som görs då följer med produkten under hela dess liv och påverkar möjligheten att återbruka och återvinna den i ett senare skede. För den enskilde konsumenten kan det vara svårt eller rentav omöjligt att veta vad en produkt innehåller eller hur den har tillverkats. Politiken spelar en viktig roll här genom att ställa höga krav på produktens livslängd, energianvändning samt återvinningsbarhet, det som brukar kallas ekodesignkrav, vilket helt enkelt innebär att producenten ska ta hänsyn till produktens totala miljöpåverkan redan i designstadiet. Detta är nödvändigt för att vi ska utveckla ett resurseffektivt och cirkulärt samhälle. En avsevärd del av lagstiftningen kring detta regleras på EU-nivå med syftet att unionens tillverkningsindustri ska kunna konkurrera på lika villkor. Därför finner Centerpartiet det mycket positivt att EU:s ekodesigndirektiv nu ska utökas till fler produktgrupper

och att det ställer successivt högre krav på insatsvarornas hållbarhet, resurseffektivitet, livslängd och funktionella återvinningsgrad.

Ett ofta påtalat hinder för att lyckas uppnå mer cirkularitet och resurseffektivitet är att det saknas en tillräcklig efterfrågan och en utvecklad marknad för återvunna material. Vi måste göra de materialströmmarna mer konkurrenskraftiga och attraktiva att investera i, något som haltar i dagsläget. Vi vill se att Sverige och i förlängningen EU inför successivt ökande kvotplikter på återvunnet material i nyproduktion, vilket kommer driva fram en ny och växande marknad. En kvotplikt kan med stor fördel kombineras med ett marknadsdrivet certifikatsystem.

Cirkularitet i offentlig upphandling

Den offentliga sektorn har stora möjligheter att påverka klimatomställningen och miljöarbetet i en mer progressiv riktning. Varje år upphandlas varor och tjänster för hela 600 miljarder kronor. Samtidigt lämnar koldioxidutsläppen och resurseffektiviteten från offentlig sektor mycket att önska. Priset är i de flesta upphandlingar avgörande för utvärdering och tilldelning. Ord som cirkulär, återvinningsbarhet och återbrukbar återfinns sällan i upphandlingsunderlag och kravspecifikationer. Därmed hämmas incitamenten för leverantörer att ställa om till cirkulär produktion. Istället uppmuntras anbudsgivare att fortsätta minimera kostnader utan hänsyn till cirkulärt tänkande. Offentliga upphandlingar fortsätter således att premiera linjära affärsmodeller istället för att leda omställningen.

Centerpartiet vill ändra på detta och se till att offentlig upphandling i högre utsträckning används som ett effektivt verktyg för en cirkulär omställning och fasar ut linjära materialflöden. Ett effektivt sätt är att införa ökande etappmål i syfte att öka andelen upphandlingar som ställer skarpa krav på cirkularitet och resurseffektivitet. Det gäller särskilt möbler, textilier och inredning i offentlig sektor där graden av produkter med återvunnet material är mycket låg. Det är också helt centralt att säkerställa att kommuner och regioner faktiskt följer de cirkulära upphandlingskriterier som Upphandlingsmyndigheten har tagit fram, något som kan göras genom att se över de riktlinjer som ADDA och SKR använder sig av samt komplettera med vägledning och informationskampanjer. Centerpartiet ser också behov av en digital plattform för samverkan och kunskapsutbyte mellan inköpare, upphandlare och leverantörer inom cirkulär upphandling. Då det saknas idag bör ett regeringsuppdrag ges till Upphandlingsmyndigheten i samarbete med Delegationen för cirkulär ekonomi. Plattformen bör innehålla beskrivningar av cirkulära affärsmodeller, alternativ till linjära produkter och tjänster, rekommendationer på formuleringar av kriterier samt modeller för bedömning och viktning för relevanta aspekter.

Hållbar konsumtion och ökade möjligheter till återbruk och uppgradering

I Centerpartiets gröna och liberala politik litar vi på människors förmåga och vilja att ta ansvar för sina val och inköp. Även om den gröna samhällsomställningen fordrar ett politiskt ansvar och ledarskap så krävs det också att vi som enskilda konsument tar ett

ansvar och är medvetna om att vårt beteende och våra val påverkar miljön på olika sätt. Det är inte politikens roll att komma med pekpinningar och berätta för människor precis hur de ska konsumera och leva sina liv, utan att skapa goda förutsättningar där det blir lätt och lönsamt att göra hållbara val. Samtidigt är vi medvetna om att det kan vara svårt för många att hålla reda på precis allt vad en produkt innehåller, hur den tillverkats och hur den ska återvinnas. Men med kloka styrmedel och ett främjande av dagens tekniska möjligheter underlättas detta markant.

Ju längre en produkt håller och kan användas, desto bättre är det för miljön. Vi vill därför utöka den lagstadgade konsumenträtten för produkter så att företag ska bevisa ursprungliga fel i upp till ett år, istället för dagens sex månader. För att stödja återanvändning och vidareförsäljning av produkter som den enskilda inte längre behöver vill vi också att reklamationsrätten följer varan istället för att stanna vid den ursprungliga köparen.

En särskilt intressant möjlighet är att införa en klimatmärkning på textilier, något som både stimulerar tillverkning med en lägre miljöpåverkan samt möjliggör för den enskilde konsumenten att göra medvetna val i butiken. En klimatmärkning bör vara både lättbegriplig och synlig, exempelvis kan det anges direkt på prislappen vilket CO₂-utsläpp plaggets produktion har lett till och även andelen återvunnen råvara. Även om många känner till råvaror som bomull, viskos, lyocell och polyester så är kännedomen om deras miljöpåverkan desto mindre, som till exempel att det behövs tre gånger mer energi för att producera fibrer av polyester än av bomull. Råmaterialet i polyester kommer i regel från fossila källor, men miljöpåverkan kan minskas om polyestern tillverkas från återvunnet material. Det kan vara återvunna PET-flaskor och spillmaterial från textil- och plastproduktion. Då kan energianvändningen i tillverkningen av fiber minska med uppåt 70 procent, något som bör framgå för konsumenten när hon står i butiken. Samtidigt vet vi att det finns en stor mängd olika märkningar på olika produkter, som härstammar från både den specifika branschen i sig men också från internationella partnerskap och överenskommelser. För att minska den förvirring som lätt kan uppstå vill vi se en större harmonisering av miljömärkningar och andra miljökriterier på EU-nivå. Därtill anser vi att civilsamhället och privatpersoner behöver få möjlighet att skaffa sig ökade, bättre och djupare kunskaper om den cirkulära omställningen, varför vi vill se ett regeringsuppdrag till berörda myndigheter om att genomföra ett särskilt kunskapslyft på området.

Dagens snabba teknikutveckling och digitaliseringen möjliggör framväxten av nya företag och tjänster som specialiserar sig på reparation, återbruk, uthyrning och delning av produkter. Idag behöver exempelvis inte alla hushåll äga en egen borrmaskin utan kan hyra in en, med eller utan hantverkare, genom några knapptryckningar på telefonen. Det skapar både nya jobb och gynnar miljön genom att minska konsumtionen av saker vi kanske använder någon enstaka gång. Vi vill se att politiken fortsätter skapa goda förutsättningar och undanröjer hinder för en digitaliserad delningsekonomi som bygger på cirkulära affärsmodeller och gör det enkelt och lönsamt för individer att vara miljövänliga.

Minskat matsvinn för en mer cirkulär ekonomi

Sverige har en livsmedelsproduktion och ett jordbruk i världsklass när det kommer till miljö och djurskydd. Men det finns fortfarande utmaningar att ta tag i när det gäller klimatpåverkan och resursförbrukning inom livsmedelssektorn. Enligt Naturvårdsverket står utsläppen enbart från matsvinnet för två miljoner ton koldioxidekvivalenter per år. Det är nästan en tredjedel av jordbrukssektorns utsläpp. För vissa varor är svinnet så högt att en av två matkassar slängs. Till det kommer vattenförbrukning, växtskyddsmedel och annat som krävs för att producera mat som sedan bara slängs. Majoriteten uppstår i hushållen, men även i butikerna finns stort svinn. Retursystemen för mejeriprodukter och bröd minskar affärernas incitament att försöka sälja slut på dessa livsmedel, eftersom de kan återlämna varorna nästan utan kostnad.

Att minska matsvinnet är bra för miljön på en mängd olika sätt. FN:s hållbarhetsmål för matavfall till 2030 innebär att matsvinnet ska halveras i butik- och konsumentledet. Sveriges mål är att insatser ska vara på plats så att det sammantagna livsmedelsavfallet minskar med minst 20 viktprocent per capita från 2020 till 2025. Vi anser att det behöver skärpas så att vi till år 2025 minskar matsvinnet med 30 procent och till år 2030 halvera matsvinnet i linje med åtagandet i Agenda 2030. Vi finner det också viktigt att införa bindande rapporteringskrav på matsvinn från livsmedelsbutiker i syfte att kunna ta fram mer träffbara åtgärder. Till exempel så har man genom att väga och registrera matavfallet i Ikeas restauranger lyckats minska matsvinnet med 1,4 miljoner kilo eller cirka 3 miljoner måltider. Vi vill att all mat som skulle kunna konsumeras av människor ska rapporteras in från livsmedelsbutiker till Naturvårdsverket. Rapporteringen ska vara bindande och ske i volym och vikt inledningsvis. Vi vill i längden se över om fler aktörer kan omfattas, såsom restauranger och storkök. Utifrån rapporteringen behöver Naturvårdsverket förbättra beräkningarna av matsvinnets miljö- och klimatpåverkan sett till energiförlust, utsläpp, miljöbelastning och vattenanvändning. Detta bör till stor del göras via digitala verktyg, och schablonberäkningar behöver göras. Arbetet bör utvärderas löpande och metoderna för utvärdering av förluster bör uppdateras utifrån tillgänglig kunskap på området.

Det finns också ett värde i att sänka kyltemperaturen för ökad hållbarhet. För vissa livsmedel är kyltemperaturen lagstadgad, såsom animaliska produkter. Men studier visar att långt fler produktgrupper skulle kunna livstidsförlängas genom att förvaras kallare. Mat som förvaras vid 4 grader istället för 8 grader håller nästan dubbelt så länge. Sverige är ett av få länder i EU som inte har gjort så ännu. Därför vill vi att det ska vara lagstadgat att sänka temperaturen. Det får inte vara mer ekonomiskt lönsamt att kasta mat som skulle kunna ätas av människor. Ett innovativt sätt för att undvika detta är att ansluta sig till de digitala plattformar som är på snabb framväxt och som har till syfte att på ett enkelt sätt erbjuda en andrahandsmarknad för mat som är på väg att gå ut. Vi vill se att fler livsmedelsbutiker drar fördel av de digitala lösningar vi har idag. Vi vill också förenkla och stötta det pågående arbetet med digitala innovationer för att skapa andrahandsmarknader.

Även om vi ska minska andelen onödiga förpackningar, särskilt i plast från jungfruliga material, får det inte leda till att vi ökar matsvinnet. Förpackningar som bidrar till att öka hållbarheten eller förenkla transporter, som leder till totalt mindre utsläpp vid en livstidsförlängning av livsmedlet, ska behållas. Däremot vill vi minska den fossila andelen i plastförpackningarna och ersätta dessa med biobaserad eller återvunnen plast. Vi vill att forskningsinstitutet RISE ska studera fördelar kontra

nackdelar med livsmedelsförpackningar i ett matsvinnsförebyggande syfte och presentera förslag där vi kan fasa ut förpackningarna helt.

Vi finner det också relevant att slopa retursystemet för i första hand bröd och mjölk då dessa driver svinn eftersom det inte skapas några incitament för att se till att utbud möter efterfrågan, vilket leder till att onödigt stora volymer förloras. Det leder också till onödiga transporter som skulle kunna förebyggas. En ytterligare bidragande faktor till matsvinnet är den missvisande bäst-före-märkningen på produkter. En bäst-före-märkning kan uppfattas som att livsmedlet blir oätligt efter det passerade datumet trots att så sällan är fallet. Medvetenheten behöver öka hos konsumenterna om livsmedelsvarors hållbarhet och samtidigt kan en förändring av märkningen till ”minst hållbar till” öka förståelsen för att livsmedlet håller sig ätbart ytterligare en tid efter att datumet passerats. På vissa livsmedelsgrupper kan det vara befogat att överväga att ta bort märkningen, såsom matprodukter med lång hållbarhet som pasta och kaffe.

Minska nedskräpningen i våra städer, naturområden och vattendrag

Ett av vår tids stora problem, såväl i Sverige som globalt, är nedskräpningen. Allt mer tyder på att det snart finns mer plast i våra hav än fisk, och under varma sommardagar fylls våra parker och naturområden med skräp och sopor som besökare lämnar ifrån sig. Tyvärr ser utvecklingen inte ut att vända och det behövs nya krafttag för att råda bot på detta problem. Genom att både fasa ut fler olika typer av engångsartiklar och genom att lägga ett större ansvar på producenterna kan vi börja minska mängden skräp. En stor mängd skräp består av förpackningar av olika slag, som ofta är överemballerade. Detta vill vi se åtgärdat genom att utveckla och skärpa EU:s förpackningsdirektiv.

Under de kommande åren kommer delar av EU:s engångsplastdirektiv träda i kraft i Sverige. En del av de åtgärder som Sverige ska införa har potential att minska nedskräpningen och spridningen av mikroplaster i samhället. Dock anser Centerpartiet att vissa av de planerade åtgärderna behöver kompletteras med andra insatser för att vara mer verkningfulla och motiverade. En sådan åtgärd är de nedskräpningsavgifter som kommer tas ut och betalas av den som sätter en produkt på marknaden som sedan slängs på marken eller i naturen. För att dessa avgifter, och den ekonomiska påverkan de har på producenterna, ska återspegla den faktiska nedskräpningen behöver fler skräpmätningar med effektivare metoder användas. Det skulle utgöra ett mycket viktigt kunskapsunderlag över hur nedskräpningen de facto ser ut runtom i landet, till exempel vilka skräptyper som är vanligast samt var. Detta har hitintills varit bristfälligt och utgör ett osäkert underlag på vilka nedskräpsavgiften beräknas. Vi vill att Naturvårdsverket får i uppdrag att öka mängden mätningar samt tar fram effektivare metoder för att mäta nedskräpning. Ett samarbete med organisationer som Håll Sverige Rent skulle vara lämpligt för denna kompletterande insats.

Centerpartiet vill utöka producentansvaret för nedskräpning genom att lägga kostnaden för skräpet på de som sätter produkter på marknaden, och som sedan slängs på fel ställe. Ett sätt att undvika dessa kostnader är att införa ett pantsystem för att få tillbaka produkterna i ett cirkulärt kretslopp, något som redan idag finns för ett antal produktgrupper. Vi ser också gärna att pantsystemet för aluminiumburkar och PET-flaskor på sikt samordnas inom hela EU. I början på 2021 så röstade

Europaparlamentets miljöutskott ja till ett förslag om att ta steg mot ett EU-gemensamt pantsystem, vilket kan innebära miljövinster och viktiga steg mot en mer cirkulär ekonomi. Centerpartiet vill se att Sverige verkar pådrivande inom EU för att ett sådant system ska införas.

Det finns idag ungefär 100 000 båtar i Sverige som närmar sig sitt bäst-före-datum eller redan har passerat det. Den största andelen av dessa är uttjänta plastbåtar som ofta innehåller giftiga ämnen från en tid då kemikalielagstiftningen inte var lika utvecklad. En stor andel båtar blir helt enkelt dumpade i naturen och riskerar att skapa långvariga miljöskador då ämnen läcker ut i vattendrag eller ner i marken. Samtidigt innehåller många båtar en mängd metaller och mineraler som skulle kunna användas i nya produktionsfaser om de bara återvanns. Det finns dessvärre inget nationellt system för återvinning av gamla fritidsbåtar. Inte heller kan kommunen ta sig rätten att flytta en gammal skrotbåt utan tillstånd från båtägaren, och går denne inte att identifiera blir båten liggande. Och saknas ekonomiska incitament är risken stor att båtägaren inte kommer ge sig till känna. Centerpartiet vill utreda möjligheten till en skrotbåtspremie som skulle styra mot en ökad återvinning, vilket i sin tur skapar jobb, cirkularitet i materialflödena och minskar den negativa miljöpåverkan. Vi ser också att lagstiftningen behöver ses över för att kunna förenkla hanteringen av skrotbåtar och vrak, och i samband med det utreda formerna för hur ett obligatoriskt register kan införas.

Att ta itu med den marina nedskräpningen kräver åtgärder på inte minst europeisk och internationell nivå. Det är i första hand tillförseln av nytt skräp som måste stoppas genom åtgärder på land. Samtidigt går det att i viss grad mildra effekterna och plocka bort en andel befintligt marint skräp ur haven, även om det inte löser grundproblemet. Det finns idag ett antal statliga bidrag riktade till skräpminskning åtgärder som förtjänar att ses över för att eventuellt stärkas. Till dessa hör stödet som kustkommuner kan söka för strandstädning samt stödet som riktar sig till yrkesfiskare för omhändertagande av gamla och övergivna fiskeredskap till havs.

Motverka brottslighet på avfallsområdet

Ett påtagligt hinder i omställningen till en cirkulär ekonomi är avfallsbrottslighet och framväxten av oseriösa eller rentav olagliga aktörer på avfallsområdet. Centerpartiets uppfattning och bild är att den överväldigande merparten av aktörer faktiskt försöker göra rätt för sig och bidrar till en cirkulär omställning. I många fall är det betungande och krångliga regelverk som sätter stopp för små entreprenörer och det är ett avsevärt hinder att riva ner de närmaste åren. Samtidigt får vi inte blunda för verkligheten, det finns ofrånkomligen oseriösa aktörer som försöker utnyttja kryphål i lagstiftningen för sin egen vinning. Skärpningar i avfallslagstiftningen är i många fall välkommet men det får inte leda till tyngre administrativa bördor för små företag och entreprenörer eller sätta käppar i hjulet för skötsamma aktörer som bidrar till mer cirkularitet och resurs-effektivitet i samhället. Små aktörer utgör en viktig komponent inom svensk avfallshandling och deras möjligheter att konkurrera på goda villkor måste värnas samtidigt som avfallsbrott kan beivras. Samtidigt kan allt heller inte lösas genom skärpningar i lagen, det krävs också att tillsynen på avfallsområdet blir betydligt effektivare och hårdare samt att myndighetssamverkan över kommungränserna utvecklas för att kunna spåra bland annat avfallsflöden både geografiskt och över tid. Det är också relevant att

se över hur krav på ekonomisk säkerhet eller bankgarantier för viss avfallsverksamhet kan införas, men det är av vikt att den är proportionell till verksamhetens karaktär och företagets storlek.

Ett påtagligt problem inom detta område som många kommuner ställs inför är det faktum att de bär ansvaret för att sanera och återställa förorenade områden i det fall en verksamhetsutövare som orsakat en miljökada inte går att identifiera eller har gått i konkurs. Ofta rör det sig om avsevärda kostnader som kan vara svåra för en liten kommun att bära. I dagsläget finns det medel som kan sökas från Naturvårdsverket för just sanering och återställande, men det har framkommit att dessa medel sällan räcker eller att det är lång väntan på utbetalning. Centerpartiet anser att om den som har begått ett miljöbrott inte kan utkrävas ekonomiskt ansvar så ska det finnas tillräckligt med statliga medel för att ersätta kommunerna för de uppkomna kostnaderna. Vi vill därför ge ett utredningsuppdrag till berörda myndigheter att se över hur kommuner i högre utsträckning kan ersättas för kostnader för sanering och återställande av förorenad mark.

Centerpartiet anser därutöver att det kan finnas berättigade skäl att se över regelverken för var avfall och schaktmassor kan lagras och hanteras, och kommuner bör ha en viktig roll i den bedömningen. Vissa platser kan vara olämpliga även om en verksamhet sköter sig och uppfyller alla miljökrav. Samtidigt så kräver en mer resurseffektiv ekonomi att det finns en god tillgång på avfallsanläggningar i hela landet som kan omhänderta allt större mängder avfall i syfte att återvinna mer material och reducera onödig förbränning. Centerpartiet vill att berörda myndigheter utreder frågan i syfte att klargöra vilka typer av avfall som bör omfattas av striktare krav samt vilka aktörer som bör vara delaktiga i att bedöma platsens lämplighet. Det är dock viktigt att balansera lokalt miljöskydd med behoven i en växande cirkulär ekonomi.

Förstärk och utveckla producentansvarssystemen för textilier och elektronik

Producentansvarssystem är ett effektivt och ändamålsenligt sätt att skapa ekonomiska drivkrafter och incitament för att göra produkter lättare att återbruka och återvinna. Genom att stärka befintliga system och utveckla nya så kan företag och branscher få tillbaka sina produkter och material i slutet av livscykeln och på så sätt sluta kretsloppen. I slutet på 2020 så presenterades förslagen i en utredning om ett utvecklat producentansvar för textilier (SOU 2020:72). Utredningen landade i ett flertal kloka och välavvägda slutsatser och drog lärdom från tidigare producentansvarssystem som fungerat både väl och mindre väl. Det är en mycket viktig åtgärd för en cirkulär ekonomi som Centerpartiet drivit på för under lång tid. Vi vill se att utredningens förslag bereds och genomförs så snart som möjligt i syfte att kraftigt minska mängden textilier som slängs i restavfallet och istället markant öka den andel textilier och kläder som samlas in separat. Det är av vikt att dagens befintliga insamlingsystem bevaras men utökas med nya lösningar, vilket i praktiken innebär att insamlingen kan ske i butiker, på återvinningscentraler och återvinningsstationer, eller hushållsnära – det primära är att det är anpassat efter lokala förutsättningar och gör det enkelt för den enskilde individen att lämna in sitt textilavfall. Som en del av arbetet behövs gradvisa etappmål för att kraftigt minska mängden textil som slängs i det vanliga restavfallet, vilket i dagsläget leder till att det förbränns med övriga sopor, vilket är ett stort

resursslöseri. Utredningen föreslog att år 2036 ska 90 procent av textilavfallet sorteras ut separat. Det är en ambitiös nivå men det behöver kompletteras med etappmål för de föregående åren. Centerpartiet ser det också som angeläget att införa successivt ökande krav på att det insamlade textilavfallet ska kunna förberedas för återanvändning eller materialåtervinning. Även för det behövs etappmål så att vi till år 2028 kan återbruka eller återvinna minst 90 procent av det insamlade textilavfallet. Om dessa mål nås så har det stor potential att höja statusen på remake och fiberåtervinning som en ny industri-gren, vilket är helt i linje med den cirkulära ekonomi som Centerpartiet vill se. Att förlänga livslängden och hållbarheten på textilier innebär en stor miljö- och klimatnytta då det minskar beroendet av jungfruligt material och öppnar för att använda svensk skogsråvara i högre utsträckning.

Genom ett producentansvar skulle mängden insamlad textil öka kraftigt och kan rentav leda till ett överskott av textilavfall i Sverige. Idag skickas mycket av den textil som inte går till förbränning till utlandet, vilket är en enorm resursförlust då den ofta förbränns eller hamnar på deponi där istället. En försvinnande liten andel av det exporterade återbrukas igen eller materialåtervinns. Centerpartiet vill istället att textiliernas livslängd förlängs, på plats här i Sverige. Det kan vi göra genom att stärka möjligheterna till en storskalig infrastruktur för sortering och fiberåtervinning, något som nästintill saknas helt idag, men som skulle gynna den växande svenska textil-tillverkningsgenom att ge den tillgång till återvunnen och giftfri insatsvara.

Under 2021 presenterades även en utredning kring att öka återvinningen och recirkuleringen av mobiltelefoner och annan småelektronik (SOU 2021:26). Även detta är produktgrupper i vilken återvinningen i dagsläget är alldeles för låg eftersom många konsumenter låter sina telefoner och småelektronik ligga kvar i byrålådorna hemma snarare än lämna in för återbruk eller återvinning. Utredningen lämnade ett välmotiverat förslag om ett skärpt och reviderat producentansvarssystem som skulle leda till konkreta och omfattande förändringar sett till insamlings- och återvinningsvolymerna. Ytterst vore det önskvärt om ett EU-gemensamt producentansvarssystem togs fram, men Sverige bör gå före med ett eget som också kan fungera som en modell för övriga EU. Det är Centerpartiets mening att genomförandet av utredningens förslag om ett skärpt och utvecklat producentansvar skulle få positiva långvariga effekter för miljön och kunna drivas framåt av branscherna själva, vilket är betydligt mer effektivt än olika statliga lösningar.

Under 2022 antog regeringen en förordning och lagändring som innebär att insamlingen av förpackningar från hushållet kommunaliseras. Sverige har sedan lång tid tillbaka en förpackningsinsamling som överträffar samtliga EU:s mål för materialåtervinning samt flera av våra högt ställda nationella mål. Att minska förpackningarnas miljöpåverkan och öka deras cirkularitet bör vara en prioriterad ambition, men det förslag som nu ska implementeras riskerar att medföra investeringskostnader på över 10 miljarder kronor men inte bidra till någon väsentlig miljönytta. Istället för att kommunalisera insamlingsansvaret vill vi se att det befintliga producentansvarssystemet utvecklas i nära samarbete med återvinningsindustrin vid anpassningen till EU:s krav samt att ett sammanhållet finansiellt och operativt producentansvar bibehålls. Vi vill också att kommuner ska ges större rådighet att själva besluta om formerna för insamling och hantering av förpackningar och avfall så att det passar lokala förutsättningar.

Sverige som en drivande kraft för grön omställning inom EU

Sverige är ett land som är beroende av utrikeshandel och en exportorienterad industri. För att kunna bibehålla en hög ekonomisk tillväxt och ett högt välstånd krävs det att svenska företag och branscher fortsätter vara konkurrenskraftiga på den europeiska och globala marknaden. Det i sin tur kräver att förutsättningarna och spelreglerna för en växande cirkulär och resurseffektiv ekonomi också utvecklas och anpassas globalt. Genom vårt medlemskap i EU har Sverige goda möjligheter att påverka gemensamma regelverk och styrmedel som möjliggör för företagen och industrin att utvecklas i en mer hållbar riktning. Material och produkter har i de flesta fall globala värdekedjor och handeln inom EU är omfattande. Centerpartiet vill att Sverige är en drivande kraft i en cirkulär riktning inom EU, samtidigt som vi tar ansvar på hemmaplan och visar övriga medlemsländer att en progressiv miljöpolitik kan kombineras med hög ekonomisk tillväxt och företagande. Genom nya EU-kommissionens gröna giv och handlingsplan för en cirkulär ekonomi, samt framtida initiativ och regelverk har vi en god möjlighet att styra utvecklingen i en hållbar riktning.

Vi vill se att återvinningsmålen på EU-nivå höjs, inte minst för plaster, textilier och elektronik, även om detta bör kompletteras med nationella insamlingsmål som ligger över unionens genomsnitt. Plaster och engångsplaster i synnerhet är en materialström där vi menar att EU kan göra mer genom att höja ambitionsnivån för vilka engångsplaster som ska förbjudas helt samt att skärpa regelverken för att förhindra spridningen av mikroplaster. Det behövs också en gemensam standard för återvinning inom hela EU. Detta saknas idag och gör att många plaster inte kan återvinnas alls. Med en gemensam standard så får producenterna en plastråvara som de kan lita på håller måttet för återanvändning och är fri från giftiga kemikalier, vilket i förlängningen minskar beroendet av fossila råvaror. Även om plast är en materialström med särskilt stor miljöpåverkan så vill vi att EU-gemensamma kvalitetsstandarder med tiden utvecklas för alla slags material för att underlätta handel med återvinningsbara material.

Inte minst gäller detta råvaror som exempelvis fosfor, kväve och kalium, tre grundämnen som fortfarande bryts jungfruligt med klimatbelastande och miljöskadliga metoder och importeras till EU. Detta samtidigt som Sverige och EU kan öka sin självförsörjning av dessa material genom återvinning ur sekundära källor. Men för att det ska bli möjligt och för att kunna dra fördel av de olika anläggningar, reningsverk och deponier som finns runt om i Europa behöver lagstiftningen uppdateras och liberaliseras utan att miljöskyddet försvagas. Det skulle ha stor betydelse för att minska vår globala miljöpåverkan samt öka vår inhemska konkurrenskraft. Lagstiftning på EU-nivå som till exempel direktivet för gränsöverskridande avfallstransporter (WSR), men även reglering på nationell nivå som begränsar möjligheten att exportera eller flytta avfall och uttjänsta produkter inom EU behöver snarast revideras och moderniseras för att stimulera en fortsatt utveckling av europeiska återvinningsindustrier. Vi anser att kvaliteten på en råvara eller ett material ska föregå dess ursprung som styrande princip. Kan vi exempelvis öka vår egen försörjning av högkvalitativ och giftfri fosfor och kalium från avloppsslam eller avfallsförbränning är det att föredra framför det importerade från tredje land. Den revidering som nyligen har gjorts av EU:s avfallsdirektiv är ett steg i rätt riktning mot att betrakta mer avfall som en resurs och att styra om till mer cirkulära materialflöden. Men vi kan inte stanna och nöja oss med denna revidering, på sikt måste avfallsdefinitionerna utvecklas ytterligare så att det endast är

material som helt saknar fortsatta användningsområden som omfattas av avfallsbegreppet. Vi är inte där idag och en alldeles för hög andel material klassas ännu som avfall, vilket i sin tur försvårar hanteringen och en gränsöverskridande handel på grund av komplicerade och oförutsägbara regelverk. Det leder till att mycket material inte återanvänds och att tillverkare vänder sig till jungfruliga materialkällor istället. För att förlänga resursers livslängd och värde vill vi därför att EU tar fram en resurslagstiftning som komplement till dess avfallslagstiftning. Det är också av vikt att Sverige inom EU verkar för skärpta exportrestriktioner av avfall till länder utanför EU och OECD. Avfallshanteringen och materialåtervinningen i stora delar av världen, inte minst i det globala syd, är ofta av en sämre standard och bidrar till lokal negativ miljöpåverkan samt utförs ofta under skadliga och hälsofarliga arbetsvillkor, inte sällan av samhällets mest utsatta grupper. Inom Europa har vi ofta goda förutsättningar att på ett mer miljömässigt sätt ta hand om det avfall vi genererar. Det minskar inte bara EU:s globala miljöpåverkan utan skapar också en värdefull tillgång av material som behövs i en modern, högteknologisk återvinningsindustri.

Grön miljöteknik och företagande för ett mer resurseffektivt samhälle

Sverige har fantastiska förutsättningar att utveckla och exportera de gröna innovationer och tekniker som både EU och världen efterfrågar för att vi ska kunna nå mer cirkulära samhällen som inte belastar planetens resurser, och även nå de sjutton hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Vi har en tradition av innovativa människor och företag, vi har en välutbildad befolkning och vi har stor trovärdighet inom grön teknik. När vi skapar och exporterar framtidens tekniker ger det inte bara fler jobb och företag i Sverige utan vi levererar en miljönytta som går långt bortom vårt eget ekologiska fotavtryck.

För att lyckas med detta krävs satsningar på grönt företagande, varför vi vill se att en allt större del av återvinningsmarknaden brett definierat öppnas upp för företagande och konkurrens, vilket gynnar teknik- och tjänsteinnovationen. Ett särskilt påtagligt hinder är det ännu rådande kommunala avfallsmonopolet som effektivt förhindrar en cirkulär omställning i vilken fler företag och entreprenörer ges möjlighet att växa och bidra. Det kommunala avfallsmonopolet förbjuder verksamheter att upphandla återvinning av restavfall och matavfall, vilket leder till för låga återvinningsnivåer. Vi vill se att större verksamheter och organisationer, såväl privata som offentliga, får denna möjlighet. Detta kommer leda till kostnadsminskningar samt öka verksameters incitament att arbeta med cirkulära lösningar, samtidigt som det skapar nya företag och arbetstillfällen inom den moderna avfallshanteringen. Det är fullt möjligt att göra utan att miljöskyddet och hållbarheten försvagas eller minskar. Vi vill därför se att förslagen från utredningen om det så kallade frivalet (SOU 2021:24) bereds och genomförs fullt ut. Centerpartiet vill också se utökade möjligheter för privata aktörer att hämta grovavfall från hushållen, vilket förbättrar servicenivån för medborgarna samtidigt som miljöskyddet kan förbli starkt genom en effektiv och förutsägbar kommunal tillsyn. Det finns i dagsläget företag som har som cirkulär affärsmodell att erbjuda denna tjänst men det kommunala avfallsmonopolet slår undan benen på sådana entreprenörer. Vi vill se att Naturvårdsverket ges i uppdrag att analysera detta samt lämna förslag på fler privata entreprenörer kan inkluderas i grovavfallshämtningen.

I ett cirkulärt samhälle bör det finnas få mellansteg i en produkts livscykelkedja där resursläckage kan förekomma, varför vi vill se att våra återvinningsanläggningar utrustas med den senaste tekniken för att kunna utgöra en direktlänk mellan slutanvändare och nya producenter. Avancerad robotteknik och automatisering erbjuder idag nya och lovande lösningar på ett område där utvecklingen går fort framåt. Dessa lösningar kan också bli en modern del av miljöteknikexporten. Att investera i storskaliga återvinningsanläggningar kan vara kostsamt, men i Sverige har vi redan en god infrastruktur på plats, vilket ger oss ett försprång internationellt sett. I takt med att volymerna av avfall ökar i EU finns en möjlighet för Sverige att kliva fram och säkerställa en modern återvinning samtidigt som vi skapar nya jobb och bolag. I det sammanhanget finner vi det relevant att utreda möjligheten till en storskalig anläggning för högteknologisk kemisk plaståtervinning i Sverige.

Trots att Sverige ligger i framkant i att ta fram gröna entreprenörer och småföretag så finns det arbete kvar att göra med att skala upp och ta tillvara den fulla potentialen i de innovationer som växer fram. Det kan finnas ett behov av att skapa fler industri-parker och innovationskluster för grön teknik där det finns en grundläggande infrastruktur som erbjuder så kallade 'plug-and-play'-lösningar så att varje enskilt företag inte själv behöver ombesörja bland annat bredband, el och va-anslutning. För små och växande företag i synnerhet finns det en utmaning i att kunna demonstrera sin nya teknik och innovation så att de sprids till en större marknad och lockar potentiella investerare. Det finns ett behov av fler så kallade testbäddar där nya lösningar kan demonstreras utan all den betungande reglering och tillsyn som gäller för etablerade tekniker. Här ser vi Nederländerna och deras egen nationella gröna giv som ett lyckat exempel att dra lärdom av. Små och medelstora företag har också ett behov av att kunna haka på större processer och samverka med etablerade bolag som kan fungera som ett slags lokomotivföretag. Vi ser modellen Ignite Sweden som Tillväxtverket, Vinnova och Energimyndigheten ligger bakom som ett lovande koncept som vi gärna ser utvecklas och replikeras.

Ett ofta påtalat problem hos många små och medelstora företag är det som ibland benämns dödens dal, den fas som följer forsknings- och pilotfaserna när det finns stora investeringsbehov för att skala upp verksamheten. De kapitalbehov som föreligger är ofta för stora för de statliga bidrag som finns från exempelvis Vinnova, men för små för de stora investeringsbankerna. Det är ett slags marknadsmisslyckande där det kan vara befogat med kraftigare offentliga åtgärder i och med att stor potentiell samhälls- och miljönytta går förlorad, ofta till utlandet som har betydligt mer gynnsamma villkor och stöd för små lovande miljöentreprenörer. Det kan finnas ett behov av att utreda möjligheten att rikta en större del av det statliga riskkapitalet, genom exempelvis Saminvest, samt det statliga risktagandet mot gröna entreprenörer och teknikutvecklare. Även de strategiska innovationsprogram (SIP) som Vinnova, Formas och Energimyndigheten finansierar kan utvecklas för att fler lovande pilotprojekt ska kunna skalas upp till konkurrenskraftiga cirkulära affärsmodeller. Det vore också gynnsamt att stärka myndigheternas vägledning för små och medelstora företag att söka och ta del av den breda finansiering som finns inom EU:s olika fonder, då många mindre aktörer saknar den kapacitet och kunskap som behövs.

Våga ompröva gamla sanningar och strukturer

Sverige har på många sätt bland de mest ambitiösa och omfattande miljölagstiftningarna i världen. Samtidigt så bygger de i flera hänseenden på gamla sanningar och föråldrade strukturer. Ett belysande exempel är avfallshierarkin som varit en grundbult i miljöpolitiken under lång tid och har tjänat oss väl, särskilt för att ta oss ur det tidigare skräpsamhället, men varje styrmedel har en begränsning både i tid och rum. Avfallshierarkin handlar om att minska och undvika avfall istället för att utgå från resursperspektivet, det vill säga att designa, cirkulera och dela resurser. Centerpartiet anser att en utredning måste tillsättas som grundligt undersöker avfallshierarkins fortsatta applicerbarhet och centrala plats i miljöbalken. Ett tänkbart alternativ är istället en resurshierarki som utgår ifrån att nyttja en resurs på bästa möjliga sätt och få den att leva så länge som möjligt i kretsloppet. Material och produkter bör designas för lång livslängd samt för att kunna repareras och uppgraderas – en princip man följde under många årtionden före det moderna slit-och-slängsamhället. En annan viktig princip i resurshierarkin är upcycling, det vill säga att göra en ny och bättre produkt av något dåligt, slitet eller uttjänt. En första prioritering ska så ofta som möjligt vara att uppgradera och förbättra det som redan finns, gärna med återvunnet material, och finns det absolut ingen möjlighet till det kan man fundera på att återvinna och byta ut. I en helt cirkulär ekonomi är återvinning det absolut sista steget och återbruk och upcycling har mer framträdande prioriteringar, vilket skulle leda till att fler befintliga produkter och material skulle kunna bevaras. Den typen av modell är något Centerpartiet vill se såväl i Sverige som inom EU och som vi anser kan bidra till betydligt högre resurseffektivitet. Övriga delar av miljöbalken behöver också ses över för att säkerställa att de är samtidsanpassade och återspeglar dagens tekniska möjligheter och utrymme för cirkulära samhällsstrukturer.

Det finns ett mer brådskande och kortsiktigt behov av att ge ett förnyat och breddat uppdrag till bland annat Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen att förtydliga viktiga frågor om när avfall upphör att vara avfall, något som idag inte är tydligt eller förutsägbart för många branscher och tillverkare. Vi vill se att nationella end-of-waste-kriterier tas fram i samverkan med branscherna, för olika typer av materialslag, och införs i Sverige så snart som det är möjligt. Tydligare och samtidsanpassade definitioner av när avfall upphör att vara avfall och istället bör betraktas som en resurs är kritiskt för den cirkulära omställningen i samhället. Det är inte något vi har tid eller råd att vänta för länge på. Vi finner det också relevant att se över hur Sverige kan lagstifta om att kvaliteten på en råvara ska föregå dess ursprung som styrande princip, något som skulle främja investeringar i återvinningsteknik i Sverige och minska vårt importberoende.

Ett betydande problem som har uppdragats under de gångna åren är Naturvårdsverkets problematiska klassificering av berg- och schaktmassor (entreprenadberg) från stora infrastrukturbyggen som avfall. Entreprenadberg från exempelvis det pågående och planerade tunnelbanebygget i Stockholm har en naturlig plats i ett cirkulärt samhällsbygge genom att användas till att bygga nya bostäder och gator, något som har varit fallet i Stockholmsregionen i över 100 år. För att hålla klimatbelastningen så låg som möjligt är det viktigt att recirkulationsplatser för hanteringen av entreprenadberget lokaliseras både nära brytningsplatsen och området för dess framtida utnyttjande. Fram tills för cirka två år sedan har entreprenadberg klassats som en biprodukt och materialet har haft ett ekonomiskt värde och följt ett cirkulärt flöde. Dock har Naturvårdsverket därefter ändrat sin tolkning och vägledning och har börjat klassa entreprenadberg som

avfall. Det får konsekvensen att prövningsprocesserna för hur materialet kan flyttas och användas ökar kraftigt, att tillgången till platser för recirkulation minskar och att klimatbelastningen ökar då transporter längre bort från tätorter måste till, samt att det får ekonomiska implikationer då materialet blir skattepliktigt enligt avfallsskatten. Därtill kan det leda till att bygget av nya stadsdelar och trafiknätet i våra tätorter avstannar eller kraftigt försenas. Därför menar Centerpartiet att det är av stor betydelse att Naturvårdsverket snarast ser över sin klassificering och vägledning på detta område då det i dagsläget utgör ett betydande hinder för cirkularitet och innebär en avsevärd klimatbelastning.

Därutöver behöver arbetet med att effektivisera myndigheternas miljöprövning och tillståndsprocesser kontinuerligt fortgå, i takt med att nya tekniker och innovationer utvecklas. Idag fastnar alldeles för många lovande innovationer i utdragna processer, och små entreprenörer slussas mellan ett flertal olika myndigheter där en omfattande och tung bevisbörda åläggs dem. Även tillsynen av verksamheter skiljer sig kraftigt åt på olika håll i landet, vilket skapar en osäkerhet och oförutsägbarhet i många branscher. Vi vill se att fler steg tas för att göra myndigheternas tillsyn mer likvärdig i hela landet och på olika nivåer, samt insatser som säkerställer att den tekniska kunskapsnivån hos tillsynspersonerna fortlöpande uppdateras.

Insatser för en resurseffektiv ekonomi och cirkulära materialflöden tenderar att spridas ut på många olika myndigheter och utan ett reellt helhetsgrepp, vilket leder till att det cirkulära tankesättet inte genomsyrar samtliga politikområden. Vi är stolta över att ha varit med och tagit fram en nationell strategi för cirkulär ekonomi men vill gå ett par steg längre genom att se över möjligheten att upprätta en dedikerad expertmyndighet för cirkularitet och resurseffektivitet. Dess främsta uppdrag ska vara att utforma framtidens styrmedel för hur vi ska uppnå högre resurseffektivitet, tillsammans med näringslivet och akademien, något som idag är utspritt på ett flertal myndigheter. En sådan myndighet skulle kunna ta över eller ersätta delar av det som andra sektorsmyndigheter som till exempel Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och Boverket gör idag – det är inte en fråga om att skapa ytterligare en myndighet och parallella processer. Likt det klimatpolitiska rådet kan en specialiserad expertmyndighet också säkerställa att cirkulära principer genomsyrar all annan lagstiftning och regelverk, vilket ökar den gröna omställningstakten i samhällets alla delar.

Ökad återvinning av innovationskritiska material

En säker tillgång till olika typer av råmaterial är helt central för ett hållbart samhälle. I takt med att vår ekonomiska tillväxt har ökat och att teknikutvecklingen ständigt gör nya landvinningar så ökar också efterfrågan på många slags råmaterial, i Sverige och globalt. Produkter som vi gjort till ett inslag i vardagen – mobiltelefoner, platta skärmar och LED-lampor – och sådana vi är beroende av för framtidens gröna omställning – vindkraftverk, solceller, batterier till elbilar samt elektrifierade motorvägar – har gjort att efterfrågan på fler ämnen och materialslag ökat lavinartat. För att vi ska nå målen inom Agenda 2030 och även Parisavtalet krävs det att vi ställer om till ett fossilfritt samhälle och ökar mängden förnybara energikällor. Och för att vi ska lyckas med elektrifieringen och en grön samhällsomställning är det av stor vikt att tillgången till och försörjningen av nödvändiga råmaterial säkras.

Innovationskritiska råmaterial – ett begrepp som härrör från EU-kommissionen – är grundämnen som i dagsläget inte har några gångbara substitut med befintliga teknologier, men som vi är helt beroende av för vår tids konsumentprodukter och förnybara energikällor, och vars utvinning och export domineras av ett fåtal länder. EU står för hela 30 procent av världens förbrukning av innovationskritiska material men endast för tre procent av den globala produktionen. Den stora merparten av dessa material importeras idag från Kina, Sydafrika, Ryssland och Kongo där de bryts eller utvinns med avsevärd negativ miljöpåverkan och till höga kostnader i form av oerhört mänskligt lidande. Att stärka den europeiska och svenska återvinningen av redan upptagna råmaterial är en mycket viktig prioritering. Många kritiska råmaterial är metaller och mineraler av olika slag som sällan utgör stora volymer men som vi idag måste bryta allt större mängder berg och malm för att komma åt, samtidigt som den totala tillgången förstås är begränsad. I Sverige återfinns dessa material främst i våra produkter, både de i bruk och de uttjänta, men också i gamla deponier och gruvavfall.

Idag är den funktionella återvinningsgraden för vissa kritiska råmaterial väldigt låg. Sällsynta jordartsmetaller har till exempel en återvinningsgrad på mindre än en procent men är också nyckelkomponenter i mycket miljöteknik. Att öka återvinningstakten, även marginellt, kan bidra till att uppnå högre resurseffektivitet och slutna kretslopp, att stärka arbetet mot en giftfri cirkulär ekonomi, att minska miljöpåverkan i tredje land, och att främja svensk återvinningsindustri, tillväxt och miljöinnovationer.

För att Sverige ska ha en god möjlighet att ligga i framkant vad gäller denna utveckling så vill Centerpartiet att det tillsätts en eller flera utredningar som har i uppdrag att utreda och kartlägga samtliga fysiska, juridiska och skatterelaterade hinder som idag motverkar en ökad återvinning av innovationskritiska material i Sverige samt inom EU. Konkreta förslag på vad som behöver ändras för att öka återvinningen bör presenteras i en nationell handlingsplan som kompletterar den redan existerande för cirkulär ekonomi. Den bör i hög utsträckning utvecklas tillsammans med branscherna som redan ligger långt fram i den tekniska utvecklingen.

För att öka återvinningen av innovationskritiska material krävs också en kraftfull satsning på applicerad forskning kring hur vi använder och omhändertar dessa råvaror. Det gäller både själva återvinningsteknikerna och hanteringen genom hela produkt-livscykeln. Genom att designa produkter på ett hållbart sätt från början kan vi underlätta återvinning i ett senare skede. Genom att skapa grogrunder för teknisk innovation, och tillhandahålla testbäddar och demonstrationsmiljöer för att pröva dem, kan vi förkorta steget från idé till marknad. Och genom att satsa på mer och vassare forskning kring substitut för kritiska material kan vi hitta billigare alternativ och skapa mindre sårbara leverantörskedjor. Vi vill se att det statliga forskningsinstitutet RISE blir navet för den typ av applicerad forskning som, tillsammans med näringslivet, producerar jämförelsevis snabba resultat och god avkastning för skattebetalarna. Ett kunskapscenter för innovationskritiska material kan stärka svenska företags innovation och konkurrenskraft genom att bland annat erbjuda en samlad pilot- och demonstrationsmiljö som de kan använda för att testa och verifiera sina produkter innan kommersialisering. Det kan också stötta innovativa och lovande start-ups med modeller för riskreducering, och kartlägga och analysera materialflöden och flaskhalsar kopplade till statliga regelverk och leverantörs- och produktionskedjor.

En ytterligare viktig åtgärd som politiken kan vidta är en reformering av avfallsskattens nuvarande utformning. Skatten infördes år 2000 med syftet att minska mängden avfall som deponerades, och för att göra det mer lönsamt att återbruka och

återvinna resurser och material. Men de tekniska förutsättningarna och möjligheterna för återvinning har ändrats markant sedan dess, och idag utgör utformningen av skatten snarare ett hinder för en cirkulär och resurseffektiv ekonomi. Idag är det inte möjligt att lägga vissa typer av avfall (exempelvis flygaska som innehåller värdefulla kritiska material) på deponi i väntan på att den ska behandlas och återvinnas, det blir helt enkelt för dyrt med nuvarande skattesatser. Problemet med deponiskatten är också märkbart på så vis att det som blir kvar när allt annat har återvunnits ur askan är en väldigt fingradig sand som i dagsläget saknar andra användningsområden. Den måste deponeras men skatten gör att hela förädlingsprocessen blir olönsam. Centerpartiet vill därför se att avfallsskatten för framtiden utformas baserat på miljöstyrande principer samt i betydligt högre utsträckning främjar materialåtervinning snarare än deponering.

Därtill vill Centerpartiet att kravet på övertäckningar av deponier utreds grundligt. Det finns en stor risk att övertäckningar enbart riskerar att kapsla in material och resurser som vi dels kan få stor samhällsnytta av i framtiden (bland annat innovationskritiska metaller), och dels inte kan säkerställa hundra procentigt att det inte läcker ut ändå, antingen genom ytan eller neråt i de fall det inte finns ett fungerande skydd i botten. Samtidigt finns det vissa miljörisiker med att börja gräva upp gamla deponier, särskilt i de fall kunskapen är låg om vad de innehåller. Därför är det av vikt att tillsätta en utredning som kan se över problematiken, med beaktande av såväl miljöskyddet som materialförsörjningen idag och i framtiden. En utredning kan också bedöma de offentlig-finansiella effekterna av att övertäcka kontra gräva upp och sanera deponier. Det bör poängteras att deponier är en bred kategori, och i de fall där utgrävning och sanering är aktuellt så bör de deponier som bedöms ha störst negativ miljöpåverkan prioriteras först.

En giftfri vardag

Som konsument ska man kunna vara säker på att varor och livsmedel i ens omgivning inte innehåller skadliga ämnen. En utveckling mot ett mer giftfritt och cirkulärt samhälle ser vi som en förutsättning för att minska miljöpåverkan och nå klimatmålen, samtidigt som vi kan skapa jobbtillfällen och främja tillväxt. Sverige ligger i framkant när det gäller att skydda barn och vuxna mot skadliga kemikalier och vi återvinner betydligt mer än i övriga EU. Men det är fortfarande en utmaning att nå en ekonomi med cirkulära och mer giftfria kretslopp.

Kemikalier är nödvändiga i vår vardag, men vissa ämnen kan utgöra ett hot mot hälsan, inte minst hos barn. När det gäller produkter vi dagligen kommer i nära kontakt med som livsmedel, vatten och kosmetika behöver försiktighetsprincipen tillämpas. Det finns flera olika utmaningar att hantera när det gäller lagstiftning kring exponering för och användning av kemikalier. En stor del av kemikalielagstiftningen styrs av EU:s kemikalielagstiftning, Reach. EU-kommissionen har under 2022 meddelat att man ska påbörja en omfattande översyn av Reach, vilket är ett mycket välkommet besked som inte kommer en dag för tidigt. Centerpartiet anser att Sverige ska ta en aktiv ledarroll i detta arbete och särskilt driva på för en gruppvis reglering, utfasning och förbud av farliga kemikalier utifrån användningsområde, inneboende egenskaper eller kemisk struktur, och inte enbart de individuella kemikalierna. Genom att reglera dem gruppvis

blir det inte möjligt för kemikalieindustrin att ändra en enskild komponent i kemikalier och på så vis kringgå regelverken.

Högfluorerade ämnen, PFAS, är en grupp ämnen med liknande egenskaper som har långlivade skadliga effekter på naturen och misstänks vara cancerframkallande och hormonstörande för människor. PFAS är en av vår tids stora miljö- och hälsoutmaningar när det kommer till kemikalier och deras påverkan på människor och naturen. De kallas för ”evighetskemikalier” av en anledning – för att de är extremt långlivade när de sprids ut till naturen och även extremt svårnedbrytbara. Därför är det väldigt angeläget att minska förekomsten av PFAS i alla delar av samhället. Centerpartiet vill att Sverige inför lägsta möjliga gränsvärden på hur mycket PFAS som får finnas i dricksvattnet. Tills det att EU:s dricksvattendirektiv införlivas i svensk lagstiftning 2026 vill vi se tillfälliga gränsvärden som fullt ut bygger på försiktighetsprincipen och sätts så lågt som det går. Vi vill också att produkter innehållandes PFAS snabbare fasas ut i Sverige och vi bör överväga att gå före EU i att ta fram ett nationellt förbud. Kemikalieinspektionen bör snarast ges i uppdrag att utreda detta. Högsta prioritet bör vara produkter som riktas till barn och produkter för livsmedelskonsumtion. Därtill behöver regeringen genom regleringsbrev och budget ge Försvarsmakten och brandkåren de verktyg som behövs för att fasa ut användningen av PFAS i deras respektive verksamheter. Slutligen behöver regeringen också vidta åtgärder snarast för att se över hur de mest kontaminerade vattentäkterna kan saneras för att bli av med sitt förhöjda PFAS-innehåll. Det är helt oacceptabelt att det tillåtits spridas så länge att vattentäkter runt om i landet måste tas ur bruk, vilket får oerhörda konsekvenser för det svenska lantbruket och vår dricksvattenproduktion.

Studier från branschorganisationen Svenskt Vatten har också visat att mängden diklofenak, ett smärtstillande och inflammationshämmande läkemedel som bland annat finns i olika typer av gel och spray och säljs receptfritt i butiker, har en kraftigt negativ påverkan på vatten och att gränsvärdena för god ekologisk status är överskridna i ett stort antal områden i Sverige. För att minska en negativ miljöpåverkan och indirekt människors hälsa, vill Centerpartiet utreda hur försäljningen av diklofenak kan regleras hårdare, exempelvis genom att helt fasa ut försäljningen av receptfri diklofenak eller låta det omfattas av det kommande miljöpremierystemet för läkemedel.

En annan utmaning i EU:s kemikalielagstiftning Reach är att många kemikalier inte omfattas eftersom de inte kommer ut på marknaden som ämnen, utan som en del av en vara. Varor tillverkas och transporteras idag över hela världen och hanteringen av dessa ämnen är en global angelägenhet. Om varorna importeras från länder utanför EU gäller inte heller EU:s kemikalielagstiftning. På så sätt går många potentiellt skadliga ämnen under radarn. Det är ofta långt från fabriken där något tillverkas till slutkonsumenten. Information om vilka kemiska ämnen som använts vid produktionen är ofta mycket svårtillgänglig, men framväxten av en cirkulär ekonomi kräver ökad information om vilka ämnen som finns i varor och som använts i tillverkningen. För att höja medvetenheten vill Centerpartiet se en särskild satsning på det internationella kemikaliearbetet, i synnerhet arbetet med ökad information om farliga ämnen i leverantörskedjor samt det bilaterala samarbetet med strategiska länder som Sverige har en stor varuimport från, i syfte att minska förekomsten av farliga ämnen i importerade varor.

För att skydda konsumenter bör ett skärpt internationellt kemikaliearbete prioriteras. Som konsument är man mindre säker när man köper via e-handel. Om företaget som man köper från finns utanför EU har europeiska myndigheter små möjligheter att påverka dem. För att särskilt komma åt farliga ämnen i varor som köps via e-handel vill

Centerpartiet att Kemikalieinspektionen ges i uppdrag att skärpa kontrollen av sådana varor. För att stärka kontrollen av importerade varor i syfte att begränsa förekomsten av annars förbjudna ämnen vill vi även att Kemikalieinspektionen, tullen samt polisen sammantaget ges i uppdrag att samverka för ökad kontroll.

Ett område där det krävs mer åtgärder för att säkerställa en mer giftfri vardag är kemikalieanvändningen i byggmaterial och byggvaror. Detta är material som vi konstant är i kontakt med i våra hem, på arbetet och i vården och omsorgen, men där man som enskild har små möjligheter att välja vad man omger sig med. Erfarenheter från tidigare generationers misstag och okunskap om till exempel radon visar vilka långsiktiga konsekvenser materialvalen kan få. Centerpartiet vill att det införs ett europeiskt regelverk med krav på redovisning av kemikalieinnehåll i byggmaterialet och att det syns på innehållsdeklarationen. Det saknas idag även inom europeiska kemikaliemyndigheten insyn i innehållet i dessa material. I Sverige vill vi påskynda arbetet och trygga konsumenten från skadliga ämnen i byggprodukter som används till golv, väggar och innertak och utreda möjligheten att de omfattas av kemikalieskatt.

Samtidigt finns det en problematik i en alltför strikt kemikalielagstiftning som inte tar hänsyn till andra viktiga miljöfaktorer, däribland resurseffektivitet och cirkulära materialflöden. Idag är lagstiftningen utformad som så att en hel del gamla produkter och vissa typer av avfall måste förbrännas om en hundra procentig reningsgrad inte kan uppnås vid återvinning eller återtillverkning. Detta berör i särskilt hög utsträckning cirkuleringen av byggmaterial, möbler och golv. Svenska Miljöinstitutet IVL har bedömt att i vissa fall kan en något lägre reningsgrad av gammalt material (som i de allra flesta fall ändå har en reningsgrad på över 98 %) motiveras av hållbarhetsskäl. För att främja cirkulära materialflöden måste ett riskbaserat synsätt tillämpas och en helhetsbedömning mellan målkonflikterna kring en giftfri miljö och resurseffektivitet måste göras. Därför vill vi se ett utredningsuppdrag till Kemikalieinspektionen som syftar till att undersöka hur man kan uppdatera lagstiftningen för att väga målen om cirkulära resursflöden och en giftfri miljö mot varandra. Detta skulle gynna både miljön och flertalet återvinningsindustrier som i dagsläget blir tvungna att skicka uttjänta varor till förbränning trots att de skulle kunna återbrukas igen.

Stina Larsson (C)

Daniel Bäckström (C)

Rickard Nordin (C)

Martin Ådahl (C)

Alireza Akhondi (C)

Ulrika Heie (C)

Helena Lindahl (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Anders Ådahl (C)

Niels Paarup-Petersen (C)